

АЯЗ
ГЫЙЛӘЖЕВ

БҮЛӘК

АЯЗ
ГЫЙЛӘЖЕВ

БҮЛӘК

Хикәянең тексты Аяз ага Гыйләжевның 2014
елда басылган VI жилдлек Сайланма әсәрләр
жыелмасының II жилденнән алынды.

Сканлау, таныту, тикшереп укып чыгу һәм
китап калыбына күчерү
«Армут» берләшмәсе
тарафыннан башкарылды.

ArMut
Казан

1 ПЕЧӨН, 2018

Балалар, үсөп житеп, төрлө якка таралыштылар. Аларның берсе генә дә ата-ана янында калырга риза булмады. Алар күптөннөн инде кичлэрен икәүлөп самавыр янында үткэрэлэр. Гыйльмулла абзый, йорт башы кеше буларак, түргэ утыра. Канэгатылэнep изүen чишep жибэрэ дә муенына йомшак тастымал сала.

Ул шактый юанайган гәүдәлe, түгэрэк башлы, жиз төслe чәчлe. Индe ничә еллар ит-кош трес-тында бухгалтер булып эшли. Ят кешеләр юкта, башын ялтырап беткән кәләпүшe белән каплап куя ул.

Карчыгы самавыр артына елыша, чәй ясый, тәм-том китереп тора.

Бүгөн Гыйльмулла абзый, алтынчы чына-ягын эчep каплыйм гына дигәндә, нидер исенә төшep, карчыгы Хәерлебанатка борылды.

— Анасы, - диде ул. - Индe кеше-мазар киләсe юк, теге алманы да бeраз кертәсeңмe әллә?

Хәерлебанат сүзсез генә чыгып киткәч, ул үз-үзенә сөйләнөп алды:

— Шулай ялгыз гына тәмләп чәй эчүлөргә ни житкән? Белмиләр бит шуның кадерен. Якшәмбе житте исә, култыклашып киләләр дә керәләр. Табыныңда чит кеше булганда, ризык йөрәккә ятамы?

Абзыйның бу сүзләренә кемгә төбәвен белү кыен, чөнки күптәннән инде бу йортка кунак булып та, болай гына да килүче юк иде. Әйе, бик күптәннән.

Алъяпкычына алмалар салып, карчыгының ишектән керүе булды, бик әче генә итеп звонок шалтырады. Гыйльмулла кәләпүшен салып тиз генә кесәсенә тыкты да жәһәт кенә карчыгына борылды:

— Нәрсә катып калдың? Берәр ач әрвахтыр инде. Алмаңны яшер дә, бар, ач! Чәй эчеп бетереп кенә тора идек әле диярбез.

Бераздан Хәерлебанат үзе генә килеп керде.

— Йә, кайсы шайтаны йөри анда? - диде карты.

— Песи, - диде карчык тыйнак кына.

— Ничек инде ул песи? Песи ничек шалтыратсын, юләр!..

— Мин песи шалтыраткан димим. Песи безнең ишек төбөндә елап утырган. Берәү үтеп бара икән. Песиегезне керттегез дип шалтыраттым, ди.

— Ай-һай, мәрхәмәтле кеше икән! - диде аб-

зый усал гына. - Песине жәлләгән! Менә тинтәк!

Яңадан өстәл тирәсенә утырыштылар. Хәерлебанат өстәлгә берничә алма куйды. Гыйльмулла шактый зур, ләкин озак ятканнан бөрешә башлаган алманы алып, бик ясканып, тешләрен батырган гына иде, кинәт:

— Ай, тешем! - дип кычкырып жибәрде. - Үлдем, үлдем, - дип чинарга ук тотынды.

Карчыгы да сикереп урыныннан торды, бер адым калмыйча, аның артыннан иярде:

— Ни булды соң, атасы? Тешең сындымы әллә? - дип өзгәләнеп сорады.

Гыйльмулланың урт теше сызлый башлады. Аның төне бue ничек интеккәнен, карчыгы ничек борчылганын язып та, сөйләп тә бетерерлек түгел.

Бары шуны гына әйтергә кирәк: туктаусыз аспирин, пирамидон суырудан аның аңкаулары телгәләнеп бетте, уң яңагы унлы куык кебек кабарып чыкты.

Яңагын жылытып та, салкынга тотып та карады ул. Кыргый тавышлар чыгарып идәндә аунады. Шау-шуга күршеләрне жыйды. Төрлесе төрле киңәшләр бирделәр, юаттылар, өйрәттеләр. Эмма каһәр суккан тешнең авыртуы басылмады.

Көч-хәл белән генә таң аттырдылар. Сәгатькә карый-карый гажиз булдылар. Ниһаять, Гыйльмулла чыгып китәргә жыенды. Хәерлебанат дәү тире бияләйнең йонлы ягын әйләндереп, шуның

белән картының шешкән яңагын каплады.

Өши күрмәсен берүк.

Юл буе күзенә ак-кара күренмәде Гыйльмулланың. Сыкрый-сыкрый больницага барып керде. Уңга карады: анда «Тәмәке тартмаска!» һәм «Чиратта бер-берегезне этешмәгез!» дигән такталарны шәйләде. Сулда, озынча бүлмәнең аргы башында, билет кассаларындагы кебек өч тәрәзәчек күренде. Ул, бияләе белән яңагын жылыта-жылыта, тәрәзә янына килде. Уртадагысы өстендәге «теш врачы» дигән язуны укыгач, эчке яктагы кызга дәште:

— Миңа теш врачына...

— Нәрсә-ә? - диде кыз, сузып кына.

— Теш врачына, дим, кайсы бүлмәгә үтәргә?

— Айдан егылып төштегезме әллә сез?

— Ничек ул «айдан»? - Гыйльмулла бияләйне яңагыннан тартып алды. - Алма ашаганда сызлый башлады.

Кыз пырхылдап көлеп жибәрде:

— Аны әйтмим, сәгать ничәдә килдегез сез?

— Нәкъ тугызда.

— Ә бездә кабул итү сигездә башлана.

— Йә?

— Шул. Сез соңга калдыгыз.

— Минме соңга калдым?! - диде, кыза башлап, Гыйльмулла. - Көнгә бер генә сәгать эшләргә кем рөхсәт бирде сезгә? Эш сәгатьләре бетте дип мине ышандырмакчы буласыз. Мин үзем...

— Сэгатьләр бетмәде, - диде кыз мөлаемгына, - талоннар бетте.

— Миңа нигә ул талон? Миңа врач бүлмәсен күрсәтегез!

— Иртәгә килерсез. Чиратсыз үткәерермен.

— Ә бүгөн?

— Нәрсә «бүгөн»?

— Бу теш белән нишләргән мин? - диде, еламсырап, Гыйльмулла.

— Врачка кереп карагыз, бәлки, талонсыз да кабул итәр? Тик белгем, - диде кыз һәм тәрәзәчекне фанера белән каплап куйды.

Абзый икенче катка менеп китте. Теш врачы бүлмәсен тапкач, аптырап, шаккатып басып калды. Өрөп тутырылган яңаклы, авызлары төрлө якка чалшайган, кайгылы кыяфәттәге унбишләп кеше ишек төбөндәге ак халатлы сестраны сырып алганнар һәм нигәдер шаулашалар иде. Сестра:

— Шауламагыз, зинһар, кайсыгызда бишенче талон икәннән әйтегез, - дип кычкыра.

Гыйльмулла төркөмгә якынайды.

Сестра тагын бишенче талонны дәште дә, жавап бирүче булмагач, кулындагы исемлеккә каранды.

Ул арада абзый:

— Миндә. Миндә бишенче талон, - дип кычкырды.

— Нигә телеңне йотып торасың, алайса, кер тизрәк, - дип, төркөмдәгеләр, сукрана-сукрана,

аңа юл бирделәр.

Аның талонсыз керүен белгән сестра бик яман ачулана башлады.

— Барыгыз, барыгыз! Чыгып китегез, - диде ул. - Талоны юк, ние юк, житмәсә, алдап маташа.

Тавышка врач килде һәм Гыйльмулланың яңагына карап, сүзсез генә утырырга ымлады.

Үз гомерендә врач халкы белән бик аз эш иткән Гыйльмулла, өстәлдәге әллә нинди карга борыннарын, кыскычларны, без сыман әйберләрне күргәч, тәмам куркып китте, Маңгаена салкын тир бәрәп чыкты. Утырды да, күзен кырынайтып, врачның кулын күзәтә башлады. Әмма врач карга борыннарына кагылмады. Пациентның авызын кечкенә көзгә белән айкап чыкты да:

— Бәләкәй генә куыш... - дип куйды.

Аның салкынча йомшак бармаклары кагылганда ук абзыйга рәхәт булып китте. Авырту басылсын өчен ясалган уколдан соң ул өстеннән авыр йөк ташлагандай булды, һәм шундагына врачның зәңгәр күзләрен, бик матур бөдрә чәчләрен абайлады. Ул бик озак итеп рәхмәтләр укыды.

— Тагын ике көннән килерсез, - дип озатып калды доктор.

Гыйльмулла урамга чыкса, дөнья яктырып киткән. Менә кеше дисәң дә ярый бу врачны! Тегеләй-болай гына итте дә кеше гомерен коткарып калды бит. Тагын бер көн сызласа, ул түзмәс

иде, һичшиксез үләр иде. Тукта әле, аның хакында мактау кенәгәсенә бер-ике сүз язасы иде бит! Кире кайтырга ниятләп борылганда гына, аның күзе кибет витринасына төште. Әгәр врачка бер-бер нәрсә бүлэк итсә? Иллә дә мәгәр яхшы була инде.

Ул, яңагын якасы белән каплаштырып, кибеткә керде. Исе китсен әле бер... «Кирәкми, кирәкми», - дияр инде.

Ә абзаң, эре генә тамак кыргалап: «Алыгыз, алыгыз, кулыгыз бик шифалы икән», - диячәк.

Татлы уйлар аның күңелен кытыклады. Ә күзе бик матур бер савытка төште. Хушбуге, пудрасы бар. Хатын-кызга шуннан башка ни аласың инде. Тик гарнитурның бәясе йөз дә сигез сум икәннен белгәч кенә, аның теше яңадан сызлаган кебек булып китте, һм-м... Булсын! Йөз сигез сум түгел, мең сум булсын! Жәллиме соң Гыйльмулла! Ул кесәсенә тыгылды һәм, башына яңа фикер килеп, туктап калды. Ике көннән тагын килергә кушты бит. Шул көнне генә алып барсам?..

Шундый карар белән ул өенә кайтты.

Бүлэк ике көн буге аның исеннән чыкмады. Эшкә барганда да, кайтканда да кибеткә керергә гадәтләнде. Моңарчы бөтенләй кызыксынмаган әйберләренең бәяләрен белеп бетерде. «Хатын-кызга ниндирәк бүлэк кулай була», - дип, кибетче кызлар белән кат-кат киңәште. Иртәгә врачка барасы дигән кичне аның башына яңа фи-

кер килде. «Ул хушбуйның очсызрагы да була түгелме соң? Бүләк ул - инә дә бүләк, дөя дә бүләк. Зурлыгындамыни эш?...» Йөз дә сигез сумлык хушбуйлы савыт аның төн йокысын качырды, төшләрәнә кереп жәфалап бетерде.

Иртән Гыйльмулла абзый больницага коры кул белән генә китте. Әмма бүләк бирергә дигән карар аның күңеленә урнашканнан-урнаша барды.

Тагын таныш креслога утырырга туры килде. Бу юлы врач аны иске танышы кебек каршы алды. Сорашты, авызына көзгеләр, әллә нинди кәкре тимерләр тыгып бутады. Ике көннән тагын килергә кушып жиберде.

Чыгуга ул: «Һе, жиңел дә эшли инде бу, каһәр!» - дип уйланды. Кибет яныннан үткәндә, аның хәтеренә нәзере тагын килеп төште, һәм витринага куелган әйберләрне тәрәзә аша гына күзәтә башлады, «Һәрбер теш караган өчен йөзәр сумлык бүләк ала башласа, күбрәк булыр шул... врачка да... Әллә менә шушы утыз сумлык хушбуйны гына алайыммы? Шешәсе дә бик матур күренә, кәгазе дә. Киләсәндә кыстырып бармый булмас».

Ул бүләк хакында күршеләре белән дә гәпләште, бергә эшләүче иптәшләрәнә дә сөйләде. Түзмәде, серне беркөнне карчыгына да чиште. Хәерлебанат:

— Үзең беләсең инде, атасы, - дип кенә куй-

ды.

Тагын барды. Больница ишеге төбөн саклау аны ялыктыра башлады. Врачлар артык озак маташалар, юк сораулар биреп, кешене юри озаграк тоталар кебек күренде аңа. Бухгалтерларча төгэллек житми шул аларда. Вакытның кадерен белмилэр. Эмма Гыйльмулла больницага килергә мәжбүр шул. Тешенең куышын чистарттырды, сынау өчен ямау да салдырды. Йөри торгач, актыккы көн дә килеп житте. Врач әйтүе буенча, бүген соңгы кабат ямау салынырга тиеш иде.

Ул килгәндә, гадәттәгечә, байтак кеше жыйналган иде. Күптән йөрүче булганга, бүлмәгә чиратсыз гына үтеп китәргә торганда, аңа кизүдә торучы сестра:

— Сез врач Хөснетдиновагамы? Килеп житмәде шул әле, - дип туктады.

Арттарак торучылар зарланып алдылар:

— Бу нинди тәртипсезлек?! Сигез тулганга ун минут бит инде!

Гыйльмулла, чыраен сытып, буявы купкан урындыкка барып утырды. Бүлмәдәге дару исе аның күңелен болгатты, косасын китерде. Ул минут саен диярлек чалбар кесәсеннән иске зур сәгатен чыгарып карады да эчтән генә сүгенеп алды. Тагын ун минутлар чамасы вакыт үтте. Авырулар бердәм дулкынлана, кыза башладылар. Шау-шу эчендә кизү сестраның сүзләре дә югалып калды.

— Жалу кенәгәсен бирегез! - дип кычкырды

Гыйльмулла. - Жалу кенәгәсен!

* * *

Врачның соңга калуының сәбәбе бик гади булып, ул эшкә килгәндә, трамвайда берәү авырып киткән иде. Хөснетдинова, аңа ярдәм итеп, больницага озатышып йөрөп, берәз тоткарланган иде.

1958